

Oponentský posudek diplomové práce magisterského programu Evangelická teologie

Autorka: Alexandra Hauserová

Název: Křesťanství ve výuce na českých gymnáziích

Oponent: Ladislav Beneš, Dr.

V předložené práci jde především o odpověď na otázku, jak je křesťanství prezentováno (přezentní) ve výuce jiných předmětů než je přímo výuka náboženství. Existence této výuky a jejího eventuálního vlivu na atmosféru školy se autorka nijak nedotýká. Snad proto, že ve vybraných gymnáziích výuka náboženství není.

Jako cíl si klade autorka výslovně „zmapovat faktory, které ovlivňují výuku na českých čtyřletých gymnáziích“ (9). Je třeba zdůraznit, že mezi tyto faktory autorka počítá pouze ty, které lze empiricky zkoumat, tj. základní (normativní) školní dokumenty, učebnice a rozhovory se studenty. Nezkoumá vnější vlivy, jako je například historický vývoj křesťanství či eventuální působení církve v dané lokalitě a které mohou mít nepochybně také vliv na pojetí výuky o náboženství.

Tomuto cíli velmi dobře odpovídá zvolená osnova. Je třeba podotknout, že strukturovanost práce je jednou z jejích silných stránek. Nejprve autorka seznamuje obecně s dokumenty, se kterými se dnes v rámci školství můžeme setkat (kap. 1 a 2), třídí je a popisuje. Následuje jejich analýza z hlediska výuky o křesťanství. Stanovuje, které vzdělávací oblasti se otázkou náboženství, resp. křesťanství zabývají (nebo mohou zabývat). Výsledek je spíše střízlivý: jak Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (RVP G) tak jeho rozpracování v rámci školy (ŠVP) ponechávají poměrně velký prostor ke svobodné kreativitě a ovšem iniciativě učitelů. To je pozitivní, ale zároveň i slabinou, neboť jak školy, tak jednotliví učitelé se této iniciativě chápou jen v minimální míře (sr. Shrnutí na str. 30). Autorka konstatuje jistou „vágnost“ (20) ve stanovení vzdělávacích obsahů a výstupů v oblasti Jazyk a jazyková komunikace. Podnikla diplomantka srovnání s podobnými vzdělávacími oblastmi, aby mohla konstatovat, že jde spíše o výjimku (či pravidlo) mezi ostatními humanitně orientovanými vzdělávacími oblastmi?

Třetí, nejobsáhlejší kapitola představuje tematiku křesťanství v užívaných gymnaziálních učebnicích. Autorka upozorňuje, že učebnice mají svým způsobem minimální význam, daleko větší váha se klade na výklad učitelů či osobní zájem žáka. Diplomantka se rozhodla, domnívám se, že správně, nepodávat obsah učebnic, ale zaměřit se tematicky na určité okruhy, a to v souvislosti s obrazem, který vyplynul z předchozí analýzy RVP G. Výsledky považuji za velmi zajímavé, částečně ovšem alarmující. Na jedné straně je chvályhodné, že se ve školách věnuje pozornost Bibli, Ježíšovi, církvím, reformaci, husitství atp., na druhé straně vzbuzují učebnice a učební plány dojem poměrně značného chaosu, snůšky polopравd a desinterpretací.

Rozhovory se studenty pak chtějí dokreslit situaci výuky o křesťanství a její výsledky. Autorka hodnotí výsledky poměrně pozitivně: „Studenti si z gymnázia odnášejí klíčové historické, religionistické i biblické znalosti“ (68) a v případě zájmu si informace mohou dohledat. Zde by se ovšem nabízela otázka, jak se snáší toto hodnocení, zdůrazňující znalosti, s hlavním záměrem RVP, kladoucího důraz na klíčové kompetence. Znalosti v nich tvoří pouze jednu ze tří dimenzí. A co ostatní dvě? Podobný výrok lze nalézt například na str. 61, kde je vyučující přímo charakterizován jako ten, kdo předává informace.

Otázky si lze klást nad výběrem materiálu k analýze a validitou průzkumu. Sice autorka zdůrazňuje několikrát, že jde o „sondy“, že průzkum „nemá ambice být sociologicky relevantním“ (60), ale i tak je možno se například ptát: jak došlo k volbě zkoumaných gymnázií? Sice je výběr stručně nastíněn v jejich popisu (24), ale nelze se zbavit dojmu, že jde o výběr poměrně náhodný. Že jde o vzorek opravdu malý, je mimo diskusi.

Jestliže autorka stanovuje, že mezi základní faktory výuky patří vedle oficiálních dokumentů učebnice a pedagogové (9), a zjišťuje, že pedagogové hrají rozhodující tam, kde se neužívá nijak hojně učebnic a ŠVP tvoří spíše obecný rámec výuky, je poněkud zarážející, proč nezkoumala také názory (písemné

přípravy) alespoň několika pedagogů? Vždyť zjišťuje, že je „výklad pro studenty hlavním zdrojem učiva“ (61), role vyučujícího je „zásadní“ (71). Tím méně je pochopitelné, proč autorka píše, že „v rámci této práce není možné kvantitativně zhodnotit, jak kvalitní, věrohodné a nakolik podrobné informace studenti od svých vyučujících dostávají. Taková analýza by vyžadovala přítomnost v samotných vyučovacích hodinách...“ (71). Myslím, že nevyžadovala, existují i jiné možnosti (rozhovor, dotazník). Jinou otázkou je, co znamená „kvantitativně zhodnotit“ v dané souvislosti.

Tím se ovšem nabízí další dimenze, která by se „faktoru učitel“ mohla týkat: příprava (vzdělávání) učitelů. Pochopitelně by bylo již námětem pro jinou práci, kdyby autorka měla zkoumat, jakého vzdělání se dostává budoucím učitelům gymnázií v oblasti náboženství. Ale není mi zcela jasné, proč „těžko lze očekávat nebo dokonce podporovat církevní zásahy do tvorby ŠVP či samotné výuky jednotlivých pedagogů“ (73). Chápu, že jakýsi direktivní, mentorský přístup církví by byl kontraproduktivní a bylo by lépe, aby se církve podílely – alespoň na úrovni odborných konzultantů – na tvorbě základních dokumentů, jak autorka církvím jinak vřele doporučuje. Avšak sám jsem se účastnil rozhovorů pracovní skupiny náboženských pedagogů římskokatolické církve nad otázkami možností vstupů do výuky v rámci ŠVP. Tu více tu méně zdařilé výsledky těchto úvah jsou na stránkách jednotlivých diecézních katechetických center. Je pravdou, že většinou jde o materiály pro školy základní. Z rozhovorů s řadou farářů a farářek vím, že mnohde by školy uvítaly podobné vstupy, kdyby existovaly nějaké materiály. Snad by nebylo od věci žádat od podobné magisterské práce, jako je tato, aby učinila alespoň malý úkrok od pouhé analýzy k vlastnímu návrhu řešení.

Pro diplomovou práci může působit poněkud neobvykle, že neobsahuje žádnou sekundární literaturu. Jedná se tedy o shromáždění pramenného materiálu s komentářem. Nijak se dále nezabývá možnostmi, které současný RVP skýtá, ani nezkoumá, zda neexistují materiály, které by toto téma zpracovávaly. Rovněž se nezabývá otázkou, jak je vlastně naplňován hlavní cíl RVP, který školy přímo zavazuje k tomu, aby výchovná a vzdělávací činnost vedla k nabytí tzv. klíčových kompetencí žáků, které nejsou omezeny na získání znalostí, ale jde jim o formování skutečně všestranně rozvinuté osobnosti žáka i s psychosociálním a duchovním rozměrem jeho života, o jeho schopnost komunikovat a řešit problémy. Předložená práce se obsahem i zvolenou metodikou soustředila převážně na stránku znalostí a další stránky výuky nezkoumá ani nehodnotí.

Otázkou by mohlo být, jakou roli hrají na uvedených školách takové projekty, jako například na jednom ze zkoumaných gymnázií (Litomyšl) dvouletý (!!!) projekt „Pod hvězdou Davidovou“. Brněnské gymnázium na třídě Kpt. Jaroše uvádí mezi svými absolventy vynikající teology, i s fotografiemi je zde uvedena řada významných katolických kněží, z protestantů například bratři J. a P. Pokorní, J. Mrázek, M. a V. Hájkové, E. Čašková. Tím chci jen naznačit, že ke komplexu „křesťanství ve výuce“ by mohly patřit i uvedené aktivity resp. tradice školy. Je tomu tak či nikoliv?

Diplomová práce má velmi dobrou úroveň po stránce formální. Je sice škoda, že z obsahu vypadl seznam příloh, ale jinak práce neobsahuje téměř žádných nedostatků v oblasti stylistiky a ortografie. Jen nutno však dodat, že drobné bezpatkové písmo nijak neusnadňuje čtení.

Práci považuji za dobrou až velmi dobrou a doporučuji k obhajobě.

Ladislav Beneš, Dr.

Katedra praktické teologie UK ETF

V Pardubicích 13.9.2010